

מחלון וכליון

וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים: וימותו גם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה: (רות א, ד - ה)

האם רות וערפה התגיירו

יש להסתפק האם מחלון וכליון גיירו את רות וערפה או לא, וכנראה שיש בזה מחלוקת הראשונים.

האבן עזרא (רות א, ד) כתב וז"ל ולא יתכן שיקחה מחלון וכליון אלו הנשים עד שנתגיירו, והעד אל עמה ואל אלהיה, וצ"ע מה ראייתו מזה שאמרה נעמי שערפה שבה אל עמה וכו', די"ל שאדרבה מזה שנקרא עדיין "עמה ואלהיה" משמע שלא התגיירה, וצ"ל שכוונתו לדייק ממילת "ושבה", ר"ל שהיא חזרה לשם ולא שהיתה שם. שוב ראיתי ברלב"ג עה"פ (פסוק טו) "שבה יבמתיך אל עמה וכו'", וז"ל זה לאות שכבר נתפרדה קודם זה מאלהיה, והיינו כנ"ל. וכדברי האבה"ע כתב ג"כ הרי"ד בפירושו למגילת רות. ועי' ברלב"ג עה"פ (פסוק י) "ותאמרנה כי אתך נשוב לעמך", וז"ל והנה ידמה כי נתגיירו כשנשאום מחלון וכליון ולזה לא מצאנו ברות שתצטרך להתגייר כשנשאה בועז, ולזאת הסיבה ג"כ היו שבות אתה, אך רצתה נעמי לבחון אם נתגיירו מאהבתם ה' אן נתגיירו מצד חשקם בבניה.

יבום בשאר קרובים

וכן נראה דעת הרמב"ן (בראשית לח, ח), שעה"פ "ויבם אותה והקם זרע לאחיך" הוא מביא מש"כ רש"י שכוונת הכתוב שהבן יקרא על שם המת, וכתב שאין זה אמת, כי במצות התורה נאמר גם כן (דברים כה, ו) יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל, ואין היבום מצווה לקרא לבנו כשם אחיו המת. עוד הביא ראיה ממה שנאמר בבעז "וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו", ותקראנה אותו עובד לא מחלון (רות ד, י).

ממשיך הרמב"ן שיש בזה סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, ונכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עינים לראות ואזנים לשמוע. והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האה, והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת.

והיו נוהגים לישא אשת המת האה או האב או הקרוב מן המשפחה. ולא ידענו אם היה המנהג קדמון לפני יהודה. ובבראשית רבה (פה, ה) אמרו כי יהודה התחיל במצות יבום תחלה, כי כאשר קבל הסוד מאבותיו נזדרז להקים אותו. וכאשר באתה התורה ואסרה אשת קצת הקרובים, רצה הקדוש ברוך הוא להתיר איסור אשת האח מפני היבום, ולא רצה שידחה מפניו איסור אשת אחי האב והבן וזולתם, כי באח הורגל הזכר ותועלת קרובה ולא בהם, כמו שהזכרתי. וחכמי ישראל הקדמונים מדעתם הענין הנכבד הזה, הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה, באותם שלא יהיה בהם איסור השאר, וקראו אותו גאולה, וזהו ענין בועז וטעם נעמי והשכנות. ואם איתא שרות לא התגיירה, א"כ לא היתה אשתו של מחלון ולא שייך יבום, אלא ע"כ שס"ל להרמב"ן ששפיר התגיירו, ולכן היה שייך ענין יבום.

בדברי הזוה"ק

וכדבריהם הביא בספר נחלת שמעון מהזהר הק' (זהר חדש רות לב, ב) וז"ל שאל רבי פדת לבריה של רבי יוסי איש סוכו, רות כיון שנתגיירה מפני מה לא קראוה בשם אחר, אמר ליה כך שמעתי דשם אחר היה לה וכשנשאת למחלון קראו שמה רות ומשם עלתה בשם זה, דהא כשנשאת למחלון נתגיירה לא לאחר זמן. אמר לו והכתיב אח"כ ואלהיך אלהי באשר תליני אלין וכו', הרבה התראות עשתה נעמי כדתנינן וכולן קבלה עליה, ואם נתגיירה קודם למה לה השתא כולי האי. אמר לו ח"ו שנשאה מחלון והיא גויה, אלא כשנשאה נתגיירה

ובחזקת אימת בעלה עליה עמדה היא וערפה בענין זה, כיון שמתו בעליהן ערפה חזרה לסורחנה ורות עמדה בטעמה, דכתיב הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה, משמע דכתיב שבה ורות דבקה בה - כמו שהיתה בתחילה, כיון שמת בעלה ברצונה דבקה בתורה.

אמר לו שמעת מה שמה בתחילה, אמר ליה גילית שמה (ס"א פלוניא), כשנשאה מחלון קרא לשמה רות. ערפה הרפה שמה, וחזרה לסרחונה ולשמה ולעמה ולאליה, דכתיב הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה - אל עמה להקרא בשם הראשון, ואל אלהיה - לעבוד ע"ז.

אמנם העירו שלכאורה יש סתירה בדברי הזהר שבפרשת במדבר (בלק דף קצ, א) כתוב וז"ל דהא ביומיהון דשופטים נפקא רות וברתיה דעגלון מלכא דמואב הות, מית עגלון דקטיל ליה אהוד, ומנו מלך אחרא. ודא ברתיא אשתארת והות בבי אומנא ובשדי מואב, כיון דאתא תמן אלימלך נסבה לבריה. ואי תימא דגיירה אלימלך תמן לא, אלא כל אורחי ביתא ומיכלא ומשתיא אוליפת, אימתי אתגיירת לבתר כד אזלת בנעמי, כדן אמרת (רות א) עמך עמי ואלקיך אלקי. הרי שס"ל להזה"ק שלא התגיירה עד שאמרה לנעמי אלקיך אלקי.

דיני גירות נלמד מנעמי

עוד יש להעיר על אלו הסוברים שכבר התגירו, שהרי הגמ' (יבמות מז, ב) לומדת ממעשה נעמי הלכה בקבלת גירים, וז"ל הגמ' ואין מרבים עליו ואין מדקדקים עליו, אמר רבי אלעזר מאי קראה, דכתיב "ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה", אמרה לה אסיר לך תחום שבת - "באשר תלכי אלך", אסיר לך יחוד - "באשר תליני אליך", מפקדינן שש מאות וי"ג מצות - "עמך עמי", אסיר לך עבודת כוכבים - "ואלקיך אלקי", ארבע מיתות נמסרו לב"ד - "באשר תמותי אמות", ב' קברים נמסרו לב"ד - "ושם אקבר", מיד ותרא כי מתאמצת היא וגו', ואם איתא שכבר התגירו איך נלמד מכאן דיני גירות.

שו"מ שכן הק' בספר עקדת יצחק על רות, וז"ל דמכיון שחכמי המשנה המדרש והתלמוד כולם למדו מכאן דיני הגירות וסדר קבלתו בדרך הבדיקות לדעת אם בא להתגייר שלא לשמה כערפה, ואם לשמה כרות, זה עד נאמן שלא נשתמדה ערפה בעצת חמותה, ושלא נתגיירה רות עד עתה.

עוד יש להעיר שאם כבר התגיירה למה הוצרך נעמי להודיע לה איסור תחומין ואיסור ע"ז ודין ד' מיתות ב"ד וכו'.

גירות לשום התנות

עוד יש לתמוה שאם התגירו איך אמרה נעמי להם לחזור לאלהיהם, הרי גר שחזר לסורו הוי ישראל מומר, והיא עוברת על לפני עור. ולא עוד אלא שגם אינו מועיל מה שיחזרו לאלהיהם. ואין לומר שלא היה גירות גמורה משום שהתגירו לשם דבר אחר, והוא על פי מה דאיתא ביבמות (כד, ב) אחד איש שנתגייר לשום אשה, ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים לשום עבדי שלמה, אינן גרים דברי ר' נחמיה, אבל מסיק הגמ' א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב הלכה כדברי האומר כולם גרים הם. ועי' בריטב"א שהק' בתוס' כיון דגרי אריות גרים הן לרבנן למה אמרו שהם כגויים למ"ד גרי אריות הם, ותירצו דשאני התם שהכתוב אומר עליהם ואת אלהיהם היו עובדים לומר שלא נתגירו בלב שלם מעולם ולא קבלו עליהם, אבל הכא כיון דנתגירו וקבלו עליהם חזקה הוא דאגב אונסייהו גמרו וקבלו, אע"ג דמחמת האונס הוה.

גירות לשם דבר אחר

והיה אפשר לומר שהני מילי היכא שבאמת מקיימים את התורה, אז נאמר שהגירות היה אמיתי, אבל היכא שהוכיח סופו על תחילתו שכל הקבלה שלהם לא היה אלא מן השפה ולחוץ אין כאן גירות כלל, שאליבא דאמת לא היה כאן כוונה אמיתית לגירות וקבלת המצוות, וכמו שהיה אצל הכותים. ולכן נעמי שחשדה בהם שלא היה הגירות אמיתי נסתה אותם ודחקה אותם כדי לדעת האם "כנים הם אתנו" או לא, ורות הוכיחה את

עצמה שאצלה היתה גירות אמיתי, וערפה ג"כ הוכיחה את עצמה שלא התכוונה באמת לגירות, ולא התגיירה אלא כדי לינשא לכליון.

ויש להביא סמך לזה מש"כ הרמב"ם (איסורי ביאה יג, יד – יז) וז"ל אל יעלה על דעתך שמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד ה' נשאו נשים נכריות בגיותן, אלא סוד הדבר כך הוא, שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרושו, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.

לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגייר הצדק, ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכ"מ ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם.

הרי לן שגר שהתגייר מחמת שרוצה להתחתן עם יהודייה לא מקרבין אותו עד שתראה אחריתו, והיינו כנ"ל שרק אם כוונתו להיות גר גמור חל הגירות אע"פ שהיה מחמת דבר אחר, אבל אם נתברר שבאמת לא היה מכוון לנהוג כיהודי אין כאן גירות כלל.

ועל דרך זה אפשר ליישב קושיא הראשונה איך נלמד מכאן דיני גירות, די"ל שיש מחנה משותף בין מה שדוחים הגר מעיקרא ומה שנעמי דחתה רות וערפה, שהמטרה היא לוודא שיש כאן כוונה רצויה, ולכן כמו שנעמי אחרי שנוכחה לדעת שכוונת רות היתה רצויה הפסיקה לדחותה, ה"נ מפסיקים בכל קבלת גר.

היכא שנתברר שלא התכוון לגירות אמיתי

אבל עדיין צ"ע שמדברי הרמב"ם בהמשך דבריו משמע שרק לחומרא מחכים לו, ר"ל שלא נוהגים בו כישראל עד שיתברר צדקותו, אבל לקולא לומר שאם התברר שלר התכוון לגירות, לא דוחים אותו לגמרי.

וז"ל הרמב"ם (שם) ולפי שגייר שלמה נשים ונשא, וכן משון גייר ונשא, והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא על פי ב"ד גיירום, חשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין, ועוד שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדות ע"ז שלהן ובנו להן במות ... גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשן, ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר, אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל העכו"ם וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו, ואפילו חזר ועבד ע"ז הרי הוא כישראל מומר שקידושו קידושין, ומצוה להחזיר אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל, ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואף על פי שנגלה סודן. מבואר בדבריו שאע"פ שהתברר שנשי שלמה היו עדיין עובדי ע"ז, בכל זאת קיימו את נשיהם משום שסוף כל סוף התגירו, וע"כ צ"ל שזה ש"חוששין עד שיתבאר" אינו אלא לחומרא, שעד שלא יתברר צדקותו לא נוהגין בו כישראל, אבל לעולם אפילו נתברר רשעתו עדיין חוששין שהוא יהודי, א"כ הדרא קושיא למה נעמי הסית את ערפה לעזוב. ואולי צ"ל שכל הראשונים האלו חולקים על הרמב"ם בזה וסוברים שכל הגירות שלו תלוי במה שיתברר אח"כ.

השיטות שלא התגיירו

ויש גם מקורות בחז"ל וראשונים שמבואר בהם שבאמת לא התגיירו לפני שנשאו למחלון וכליון. וז"ל התרגום (רות א, ד - ה) ועברו על גזירת מימרא דה' ונטלו להן נשים נוכראין מן בנת מואב. ועל דעברו על גזירת מימרא דה' ואתחתנו בעממין נוכראין, אתקטעו יומיהון ומיתו אף תרויהון מחלון וכליון בארעא מסאבתא.

וכן דעת רש"י (א, יב) עה"פ "כי זקנתי מהיות לאיש", וז"ל שאנשא לו ואוליד בנים ותנשא להם, שאינם אסורים לכם ואינכם אסורים להם משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, שאינה זקוקה ליבם, לפי שלא היו למחלון וכליון קדושין בהן שנכריות היו ולא נתגיירו, ועכשיו הן באות להתגייר, כמו שנאמר כי אתך נשוב לעמך מעתה נהיה לעם אחד. וכתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יז סי' מב) שלדבריו הא דביקשה רות מבועז שיפרוש כנפיו עליה לא היה בתורת יבום, אלא סתם תנאי שהתנו בזה נעמי ורות עם קניית הנחלה, וכפי שמפרש רש"י לקמן (ג, ט) וז"ל, כי גואל אתה לגאול נחלת אישי כמו שנאמר ובא גואלו הקרוב אליו וגאל וגו', וחמותי ואני צריכות למכור נחלתנו ועתה עליך לקנות, קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת על נחלתו, כשאבא אל השדה יאמרו זאת אשת מחלון. הרי שביאר רש"י בהדיא שענין הקמת שם המת הנאמר כאן הוא לא לשם "הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת" שנאמר ביבום, אלא לשם הקמת זכר סתם שכאשר תבוא אשתו אל השדה יאמרו שזאת אשת מחלון. ודלא כדברי הרמב"ן הנ"ל.

וכן הוא בכמה מדרשים, בפסיקתא זוטרתא (רות פרק א, ד) כתוב "וישאו להם נשים מואביות", מי גרם להם לישא נשים מואביות, אלא על שעשו מעשה עמון ומואב, שנאמר (דברים כג, ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וגם אלו ברחו מארץ ישראל שלא להקביל פני האורחים. "מואביות" - מלמד שבדעתם הניחום לא גיירום ולא הטבילום, אילו היה אביהם קיים לא היה מניחן לישא אותן, אלא לאחר שמת אביהם השיאום. וכ"ה ברות רבה (פרשה ב, ט), וישאו להם נשים מואביות (רות א, ד) תני בשם ר' מאיר, לא גיירום ולא הטבילום, ולא הניחו את ההלכה לחדש, לא נענשו עליה, עמוני (דברים כג: ד) - ולא עמונית, מואבי (שם) - ולא מואבית.

יציאה מא"י

והנה איתא בגמ' (בבא בתרא צא, א) ת"ר אין יוצאין מארץ לחו"ל א"כ עמדו סאתים בסלע, א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו עמדה סאה בסלע לא יצא, וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ, שנאמר "ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי", מאי הזאת נעמי א"ר יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה.

מדת חסידות

וכן פסק הרמב"ם (מלכים ה, ט) וז"ל אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה, אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין, במה דברים אמורים כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מקום שימצא בו ריוח, ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום.

איסור חתנות עם גוי

ויש להעיר לפי הצד שלא גיירום הרי עברו על עבירה יותר חמור מזה שעזבו את א"י, דהיינו זה שהתחתנו עם גויה. ונחלקו בזה הראשונים מתי עובר בלאו ד"לא תחתן במ".

שיטת הרמב"ם (איסורי ביאה יב, א) היא שאיסור של "לא תחתן במ" הוא אפילו בשאר אומות העולם, ובלבד שהוא דרך חתנות, וז"ל ישראל שבעל עכו"ם משאר האומות דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעכו"ם דרך אישות, הרי אלו לוקין מן התורה, שנאמר לא תחתן במ בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך, אחד שבעה עממין ואחד כל אומות באיסור זה, וכן מפורש על ידי עזרא ואשר לא נתן בנותינו לעמי הארץ ואת בנותיהם לא נקח לבנינו.

בגיותן או בגירותן

ועל כס"מ שהטור חולק על הרמב"ם וס"ל שאינו אלא בשבעה אומות, דלא קי"ל כר"ש דאמר "כי יסיר" - לרבות כל המסירין, ואף שבעה אומות אין לוקין משום "לא תחתן" אלא לאחר שנתגירו, אבל בגיותן לא שייך בהן חתנות. ר"ל שמבואר בגמ' שלפי ר"ש דדורש טעמא דקרא, אז אפילו אם לא היה כתוב (דברים ז, ד) "כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים", הייתי מבין שזה טעם האיסור, אלא ע"כ שבא לרבות "כל המסירים", דהיינו שאר אומות העולם. ולהחולקים על ר"ש וס"ל שאינו עובר אלא ז' אומות בלבד, אינו עובר "בגיותן", דלא שייך חתנות, אלא "בגירותן", דשייך חתנות. אז לא מיבעיא לפי הטור קשה איך התחתנו לרות וערפה אם לא גיירום, הרי אפילו שלא בדרך חתנות אסור, אלא אפילו לפי הרמב"ם שאינו עובר אלא דרך חתנות, כאן הרי היה דרך חתנות.

האם פסק הרמב"ם כר"ש שדורש טעמא דקרא

[דרך אגב יש בדבר הרמב"ם חידוש, כמש"כ הכס"מ, שהרמב"ם פסק בהא כר"ש דדורש טעמא דקרא, והטעם משום דאמרינן בפ"ג דקידושין (סח, ב) נכרית דולדה כמותה מנא לן, אר"י משום רשב"י אמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי וכו', ומק' ההוא בז' עממים כתיב שאר אומות מנ"ל, אמר קרא כי יסיר לרבות כל המסירים, הניחא לר"ש דדריש טעמיה דקרא אלא לרבנן מאי טעמייהו וכו', ומדחזינן דסתמא דגמרא כר"ש אלמא הלכתא כוותיה, וכיון דדרשינן טעמא דקרא אית לן למימר דלא אסרה תורה להתחתן משום כי יסיר אלא בגיותן דבני הסרה נינהו, אבל בגירותן דלאו בני הסרה נינהו מותר.]

משכון של אלמנה

אלא דיש להעיר מהא דפסק הרמב"ם (מלוה ולוה ג, א) שאסור למשכון בגד אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, והרי מבואר בגמ' (ב"מ קטו, א) שלפי ר"ש שדורש טעמא דקרא אינו אסור אלא בגד אלמנה ענייה, דרק בענייה שאתה חייב להחזיר לה המשכון, אתה משיאה שם רע בשכנותיה. ויש ליישב על פי מש"כ הרמב"ם בפיה"מ (שם) וז"ל ונאסר למשכון את האלמנה כדי שלא תבוא לידי חשד כשתחזור אחר הממשכון בגלל המשכון, או יבואו ביניהם לידי קלקול, ולפיכך השוה בדבר זה בין העשירה לענייה. הרי לן שאפילו לפי הטעם יש כאן "לא פלוג", ואסור בין ענייה בין עשירה.].

גר תושב – לענין קנאין פוגעין בו

ובספר שיחות חכמה ומוסר (מהגר"ד קרונגלס זצ"ל) רצה ליישב ולומר שאע"פ שלא גיירום אבל בוודאי קיבלו על עצמם לקיים שבע מצוות ב"נ, ונעשים גירי תושב, ודן באריכות לומר שכל האיסורים השייכים בבעילת עכו"ם לא שייכים בביאת גר תושב.

והנה לענין הדין שהבועל ארמית קנאים פוגעין בו, כתב הרמב"ם (איסורי ביאה יב, ה) להדיא שלא שייך בבת גר תושב וז"ל, והבא על בת גר תושב אין הקנאין פוגעים בו, אבל מכין אותו מכת מרדות.

לענין לאו דלא תחתן

אבל עדיין יש להסתפק האם גם לענין לאו דלא תחתן במ אינו עובר בביאת בת גר תושב.

ועל במנחת חינוך (מצוה תכז) שכתב וז"ל ונראה לענין זה דחיתון אף גר תושב בכלל, ע' ברמב"ם דאין קנאים פוגעים בבת גר תושב, אבל לענין דינים אלו גר תושב שוה עם עכו"ם. אבל הביא שם דברי שו"ת רדב"ז (ח"ו סי' ב אלפים קלב), שמבואר בדבריו להדיא שאינו עובר אלאו דלא תחתן במ בביאת בת גר תושב. וכתב הגר"ד שאילו ראה המנ"ח דברי הרדב"ז היה חוזר בו.

עוד רצה להוכיח כדבריו שהרי הרמב"ם (ספה"מ ל"ת נב) כתב וז"ל היא שהזהירנו מהתחתן בכופרים, והוא אמרו יתעלה לא תחתן במ, ובאר החתנות מה הוא ואמר בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך. ובבאור אמרו בעבודה זרה (לו, ב) דרך חתנות אסרה תורה. משמע שאין איסור אלא בכופרים דהיינו עובדי ע"ז, ולא בבת גר תושב שאינה עובדת ע"ז.

עוד הוכיח מהמשך דברי הרמב"ם (שם) שכתב וז"ל העובר על לאו זה יש בענשו הפרש, וזה שהבועל גויה כשבא עליה בפרהסיא כל מי שהרגו והוא דבק בעבירה הנה קיים עליו הגדר כמו שעשה פנחס בזמרי, אמרו (סנהדרין פא, ב) הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, אבל בתנאים שאמרו (ע"ז לו, ב) והוא שיבא עליה בפרהסיא ובשעת מעשה וכמעשה שהיה. ואם איתא שהלאו עובר גם בביאת בת גר תושב, איך סתם הרמב"ם שעונש הלאו כשעבר בפרהסיא הוא קנאים פוגעים בו, הרי מפורש ברמב"ם שאין דין קנאים פוגעים בו בביאת בת גר תושב.

שו"מ כדבריו בחידושי הגרי"ז (החדשים סימן נא) עה"פ (רות א, טו) "ותאמר הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה שובי אחרי יבימתך", שתמה דהא עדיין טרם נתגיררו, וא"כ מה זה שאמרה שובי, וכן מהו שאמרה הנה שבה כיון דטרם נתגירה. ותל' הגרי"ז שלכאורה צ"ע איך נשאו נשים מואביות שהם באיסור דלא תתחתן, וע"כ צ"ל דמחלון וכליון גיירום בדין גר תושב ולא עברו איסור בנשיאתן לנשים, ועל זה אמרה להם הנה שבה אל עמה ואל אלהיה, דחזרה בה מלהיות גר תושב. אלא שהעיר שם הגר"ד סאלוויציק שליט"א לפי המבואר ברמב"ם (מלכים ה, י) שנצטוו משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג, א"כ איך יעצה לה כן.

לענין עונש כרת

עוד יש להסתפק האם הא דכתב הרמב"ם (שם הל' ו) שיש עונש כרת על בעילת ארמית, האם גם בזה יש הבדל בין עובד ע"ז לבת גר תושב. וז"ל הרמב"ם אם לא פגעו בו קנאים ולא הלקוהו ב"ד הרי עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת, שנאמר כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה, אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים, ואם כהן הוא לא יהיה לו מגיש מנחה לה' צבאות, הנה למדת שהבועל כותית כאילו נתחתן לעכו"ם, שנאמר ובעל בת אל נכר, ונקרא מחלל קדש ה'.

ובקונטרס הנ"ל רצה הגר"ד לומר שליכא גם כרת, שהרי "ובעל בת אל נכר כתיב", ובת גר תושב אינו בת אל נכר, שהיא אינה עובדת ע"ז.

ועיי"ש מוכיח כדבריו ממש"כ הרמב"ם בפיה"מ (סנהדרין פ"ט מ"ו) וז"ל הוא שיבעול בת עובדי עבודה זרה בפרהסיא בעשרה ישראל או יותר, ובשעת מעשה דוקא כמעשה פינחס, אבל אחר שפירש, או שלא היה בקהל מישראל, או שלא היתה עובדת עבודה זרה, אסור להרגו. אבל הוא מחוייב כרת על בת עובד עבודה זרה ואף על פי שלא נזכר בתורה ולא נמנה מכלל הכרתות, אלא שהוא קבלה. משמע שאינו חייב אלא על עובדת כוכבים אבל בת גר תושב לא. וגם משמע שעל אותה אשה שיש דין של קנאין פוגעין בו, אם לא פגעו בו חייב כרת, וכבר הבאנו שקנאין פוגעין בו בוודאי לא שייך בבת גר תושב.

אמנם בשו"ת הרדב"ז (הנ"ל) כתב להדיא שאע"פ שאינו עובר אלאו דלא תתחתן במסל כרת מיהא איכא. וז"ל והוי יודע דאע"ג דקיי"ל בת גר תושב אין קנאין פוגעין בו, ואין בה לאו של תורה, לפי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז, מ"מ יש בה כרת מדברי קבלה דכתיב יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה וגו'. ואע"ג דכתיב ובעל בת אל נכר ומשמע בת עכו"ם, הא כתיב כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב, ואין חלול גדול מלהכניס ברית קודש ה' בגויה, אפילו שהיא בת גר תושב, ואכולהו קאי יכרת ה' לאיש אשר יעשנה.

חתנות עם ישמעלית

וכתב הרדב"ז שכתב כל זה משום שראה קצת רשעים מחללים את ה' ומורים היתר דהישמעאלים לאו עובדי ע"ז הם, כאשר כתב הרמב"ם בתשובה, והם אינם יודעים דאפילו לפי טעות הוראתם עדיין יש בהם כרת מדברי קבלה. עוד כתב שאלכא דאמת הבועל ישמעאלית עובר גם אלאו דלא תתחתן במס, שלא אמרו אלא בגר תושב שקבל עליו ז' מצות ומקיימן, אבל לא בכיוצא באלו, שאע"פ שאינם עובדי ע"ז, תועבות אחרות יש להם, ואית בהו הסרה מדרכי השם, והרי דינם כדין שאר העמים. ולפיכך לא הוציאו מן הכלל אלא בת גר תושב, ואפילו בזו יש כרת מדברי קבלה כאשר כתבתי.

הבדל בין ע"ז של גוים לע"ז שלנו

אלא דהוא עצמו העיר דאם איתא שהיו גירי תושב, למה נעמי אמרה לה (יבמות מז, ב) "אסיר לן עבודת כוכבים" הרי גם גר תושב אינו עובד ע"ז. ותל' דיש כמה נ"מ בין איסור ע"ז שלנו לאיסור ע"ז של ב"נ, כגון הא דאיתא בסנהדרין (ס, ב) שישראל אסור בגיפוף, כיבוד, נישוק, ריבוץ, מלביש ומוציא, ואילו ב"נ אינו מוזהר בכל זה. וכן לענין איסור לשתף שם שמים ודבר אחר שלפי תוס' ליתא בגוי.